

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันโลกมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ปัจจัยที่สำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพการศึกษา ดังจะเห็นได้ว่าเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพของคน การจัดการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมาพบว่ามีวิกฤตการณ์ทางการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ คุณภาพทางการศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ พัฒนาระบบการคิดเชิงวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ยกย่องวิชาชีพครูให้ได้มาตรฐานรวมทั้งปรับปรุงวิธีจัดสรรงบประมาณ ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศไทย (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2544, หน้า 3) โดยมุ่งหวังให้คนไทยมีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ในการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพต้องอาศัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมด้วยระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ คือ ต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เต็มศักยภาพ มีความประหยัด คุ่มค่า ลดขั้นตอนการบริหาร มีบุคลากรมืออาชีพ บริหารงบประมาณด้วยความโปร่งใสและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบกับกระทรวงศึกษาธิการจัดระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ปฏิรูปโครงสร้างและระบบบริหารใหม่ โดยการยุบรวมสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ/กิ่งอำเภอ และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ แล้วแบ่งส่วนราชการใหม่ เป็นการบริหารราชการส่วนกลาง และการบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 74)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 9 กำหนดให้สถานศึกษามีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และมาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5 - 6, 20) การกระจายอำนาจดังกล่าวจะทำให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระในการบริหารจัดการเป็นไปตามหลักของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management: SBM) ซึ่งจะเป็นการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

ได้มาตรฐานและสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 6 - 7) การปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องใช้ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ จึงจะนำโรงเรียนบรรลุความสำเร็จตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน การเป็นผู้บริหารมืออาชีพจะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะเฉพาะ และอาศัยกระบวนการบริหาร ที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรและทุกฝ่าย ทุกสถาบัน ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษาและการบริหารโดยใช้องค์คณะบุคคล ตลอดจนทั้งนำการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) (ธีระ รุญเจริญ, 2546, หน้า 1)

การเป็นผู้นำที่คิดจะเปลี่ยนแปลงองค์การ ต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้าเปลี่ยน ที่ตนเองก่อน (ทิพาวดี เมฆสวรรค์, 2545, หน้า 35) ภาวะผู้นำเป็นศิลปะหรือกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อผู้ตามในการที่จะให้ผู้ตามมีความเต็มใจและมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้บรรลุผล (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2536 อ้างถึงใน ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม, 2538, หน้า 5) จากการศึกษาปัจจัยภาวะผู้นำตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) มีแนวคิดว่า ผู้นำจะต้องเป็นผู้เปลี่ยนแปลง (Transformation) โดย เบสส์ (Bass, 1998, pp. 5 - 7) ได้เสนอรูปแบบภาวะผู้นำที่มีความต่อเนื่องกัน คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ประกอบด้วย การสร้างบารมีหรืออิทธิพลที่เป็นอุดมคติ (Charismatic Leadership or Idealized Influence) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) การกระตุ้นปัญญา (Intellectual Stimulation) การคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคล (Individualized Consideration) และภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) ประกอบด้วย การให้รางวัลตามสถานการณ์ (Contingent Reward) การบริหารโดยการยกเว้น (Management by Exception) การศึกษาวิจัยภาวะผู้นำในปัจจุบันตระหนักถึงความจำเป็นขององค์การที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง (Yukl, 1994, p. 1) ผู้บริหารที่ใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ประสิทธิผลขององค์การสูงขึ้น (Organizational Effectiveness) (Bass, 1998, p. 70) ดังนั้น ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นต้องวัดจากควมมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และควมมีประสิทธิภาพ (Effective) ซึ่งต้องมีทั้งความเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยนพร้อมผู้นำการเปลี่ยนแปลง (คุณวุฒิ คนฉลาด, 2540, หน้า 102)

โรงเรียนเป็นองค์การที่สำคัญที่สุดในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ บริหารจัดการให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเสมอภาค (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 30) การดำเนินงานเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ปัจจัยที่มีการบริหารที่ดี ความสามารถในการจัดองค์การ และการใช้ทรัพยากรที่หามาได้อย่างคุ้มค่า (Steers, 1977, p. 46)

โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 4) เพื่อให้ได้เยาวชนที่มีคุณภาพตามจุดหมาย และส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ทั้งนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นบุคลากรหลักที่สำคัญต่อการบริหารและจัดการศึกษา โดยอำนวยความสะดวก ประสานการจัดการศึกษากับทุกส่วน เพื่อให้การศึกษามีบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ ในกรณีนี้ ผู้บริหารโรงเรียน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการบริหารให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา และจะต้องมีภาวะผู้นำทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถในการบริหารจัดการและความรู้ความเข้าใจในแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษา (ธีระ รุณเจริญ, 2546, คำนำ) ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องสร้างลักษณะความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นในตัวเองเพื่อเสริมอำนาจการบริหารงาน นอกเหนือไปจากอำนาจที่เป็นทางการอันเกิดจากกระบวนการบริหารงาน (วินัย ฉิมวงษ์, 2542, หน้า 1) ผู้บริหารโรงเรียนจึงเปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียนนั้น ๆ ถ้าผู้บริหารโรงเรียนไม่มีภาวะผู้นำ ก็คงบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารงานได้ยาก (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2538, หน้า 29) ดังนั้น ในฐานะนักบริหารจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ ภาวะผู้นำ เพื่อสร้างศรัทธา บารมี โน้มน้าวให้ลูกน้องปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยเต็มใจและสุดความสามารถ (อนุกุล เยี่ยงพุกษาวลีย์, 2535, หน้า 9)

ดังนั้น การบริหารทุก ๆ องค์การจะเกิดประสิทธิผลได้ขึ้นอยู่กับการใช้ภาวะผู้นำ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน ที่ส่งผลให้โรงเรียนมีประสิทธิผลด้าน สามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ด้านความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน (Bass, 1998, pp. 5 - 7; Hoy & Miskel, 2001, pp. 305 - 306 citing Mott, 1972) อาจกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำดังกล่าวมีความสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคล มีจุดมุ่งหมายให้โรงเรียนมีอิสระ มีความเข้มแข็งในการบริหารงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า ก) ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการบริหารโรงเรียน (ธงชัย สันติวงษ์, 2539, หน้า 410) สำหรับภาคตะวันออก ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมหลักของประเทศ และอุตสาหกรรมต่อเนื่องเป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (พรพนพร หุตยัตถาวร, 2542, หน้า 13) ประกอบกับการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการจัด

การศึกษา กระบวนการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ ตลอดจนเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ ให้สอดคล้องกับสังคมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546, หน้า 2) ทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ซึ่งแบ่งประเภทของสถานศึกษาเป็น 3 ประเภท คือ ประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) ขยายโอกาสทางการศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ประสบปัญหาหลายประการ เช่น 1) ด้านความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่เป็นที่พึงพอใจ กล่าวคือ ในปีการศึกษา 2546 ผลการทดสอบการประเมินระดับชาติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2,228 โรงเรียน คะแนนเต็ม 40 คะแนน ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 47.49 คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 43.74 วิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 44.10 ภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 42.75 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 784 โรงเรียน คะแนนเต็ม 40 คะแนน ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 55.60 คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 35.47 สังคมศึกษา คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 50.74 วิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 38.76 ภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 39.28 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 222 โรงเรียน คะแนนเต็ม 50 คะแนน ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 45.76 ภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 40.04 วิทยาศาสตร์กายภาพ ชีวภาพ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 49.39 คะแนนเต็ม 40 คะแนน สังคมศึกษา คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 43.39 เคมี คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 40.16 ชีววิทยา คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 37.98 ฟิสิกส์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 33.17 คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 34.23 (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 5, 2548, หน้า 28-42) 2) ด้านความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวกยังพัฒนาไม่ครอบคลุมทุกด้าน กล่าวคือ การพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมที่ไม่สามารถทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ผู้ปกครอง และท้องถิ่น 3) ด้านความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ครูมีการพัฒนาตนเองน้อยลงเมื่อเทียบกับสภาพปัจจุบันที่เศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากขาดนิสัยรักการศึกษาค้นคว้า ไม่ชอบใช้สื่อการสอนหรือวิธีการสอนที่แปลกใหม่ ตลอดจนไม่ปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น 4) ด้านความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาไม่เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารและร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 2, 2547, หน้า 8-9) ส่วนผู้บริหาร

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ส่วนใหญ่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาด้านบริหารการศึกษาโดยตรง แต่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้การบริหารงานมุ่งแต่ให้ผลงานสำเร็จตามเป้าหมายเพียงด้านเดียว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 2, 2546, หน้า 24) ประกอบกับผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ ทำให้ขาดความเข้าใจกับชุมชนเป็นอุปสรรคในการทำงานร่วมกัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3, 2546, หน้า 3) ดังนั้น การบริหารงานจะเกิดประสิทธิผลได้จำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพโดยเฉพาะ "ผู้บริหาร" จะต้องมีความรู้ผู้นำอย่างเหมาะสมและสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารงานแบบสร้างผู้นำ เน้นความสำเร็จของการสร้างงาน สร้างคน ให้ผู้ร่วมงานมีโอกาสใช้ความสามารถสูงสุดของตนเอง ใช้วิธีการที่หลากหลายที่ตอบสนอง ต่อความสามารถ และข้อจำกัดของผู้ร่วมงานแต่ละคนและทุกคนอย่างแท้จริงเป็นระบบ รวมทั้งขยายผลไปสู่ท้องถิ่นและสังคมโดยรวม (พรศรี จิมแก้ว, ม.ป.ป., หน้า 205)

จากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาใช้เป็นข้อมูล และแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา และการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศได้อย่างสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตลอดจนพัฒนาเป็นผู้บริหารมืออาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา
4. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา

5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก

6. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา จากภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก

คำถามในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา อยู่ในระดับใด

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา แตกต่างกันหรือไม่

3. ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา อยู่ในระดับใด

4. ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภทของสถานศึกษา แตกต่างกันหรือไม่

5. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา หรือไม่

6. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ได้หรือไม่

สมมติฐานของการวิจัย

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก แต่ละประเภทของสถานศึกษา แตกต่างกัน

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา

3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ได้

ความสำคัญของการวิจัย

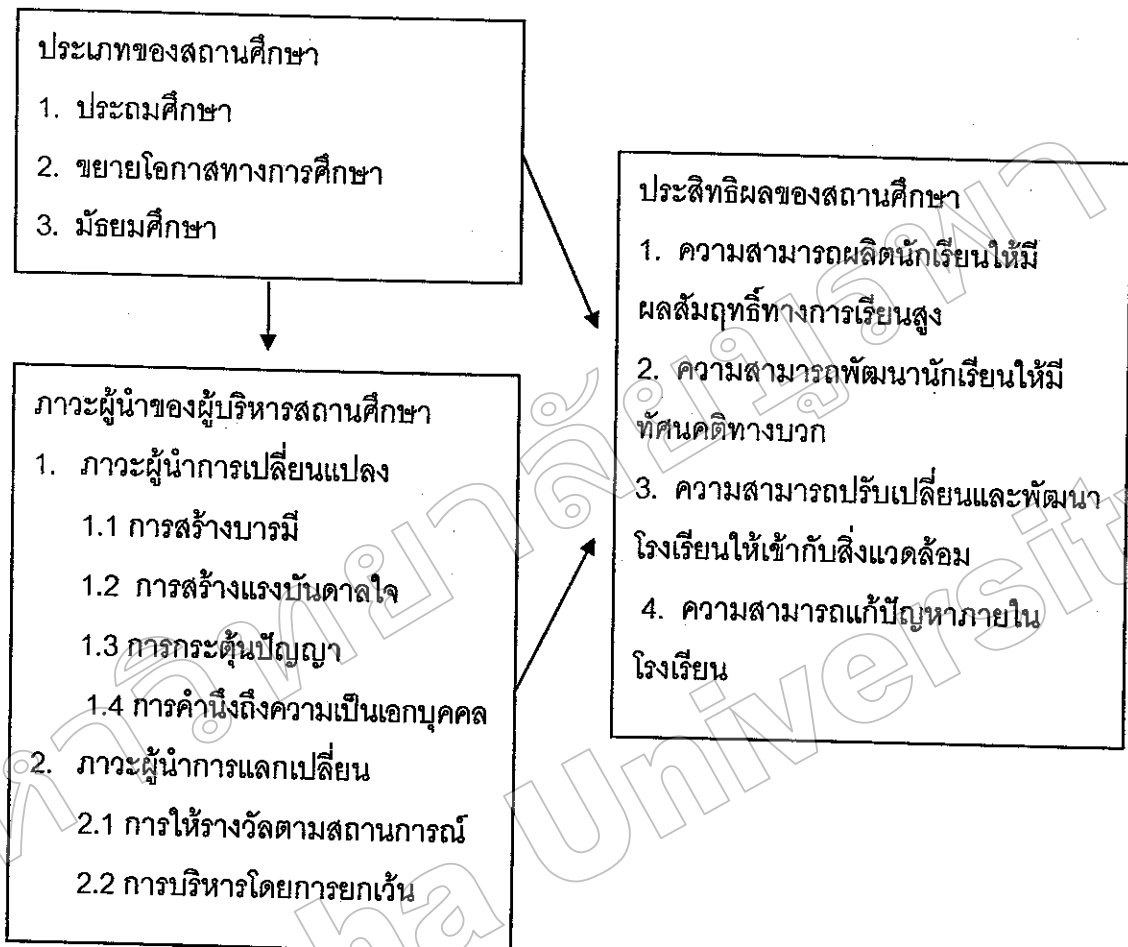
1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ให้เป็นผู้บริหารมืออาชีพ
2. ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลไปปรับปรุง แก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผน และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก เป็นการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของเบสส์ (Bass 1998, pp. 5 - 7) ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ใน 4 ด้าน คือ การสร้างบารมี การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคล และภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน ใน 2 ด้าน คือ การให้รางวัลตามสถานการณ์ และการบริหารโดยการยกเว้น และศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนตามแนวคิดของ มอทท์ (Mott, 1972 cited in Hoy & Miskel, 2001, pp. 305 - 306) ใน 4 ด้าน คือ ความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน โดยศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ซึ่งจำแนกตามประเภทของสถานศึกษา เป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังกรอบความคิดการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออก ตามความคิดเห็นของครู มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้แนวคิดของเบสส์ (Bass, 1998, pp. 5 - 7) ในสองลักษณะภาวะผู้นำ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ใน 4 ด้าน คือ การสร้างบารมี การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคล ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน ใน 2 ด้าน คือ การให้รางวัลตามสถานการณ์ และการบริหารโดยการยกเว้น กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ใช้แนวคิดของ มอท์ (Hoy & Miskel, 2001, pp. 305 - 306 citing Mott, 1972) ใน 4 ด้าน

ได้แก่ ความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2548 จำนวน 26,343 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2548 โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) และใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607 - 610) ได้กลุ่มตัวอย่าง 375 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วย

3.1.1 ประเภทของสถานศึกษา ได้แก่

3.1.1.1 ประถมศึกษา

3.1.1.2 ขยายโอกาสทางการศึกษา

3.1.1.3 มัธยมศึกษา

3.1.2 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่

3.1.2.1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

3.1.2.1.1 การสร้างบารมี

3.1.2.1.2 การสร้างแรงบันดาลใจ

3.1.2.1.3 การกระตุ้นปัญญา

3.1.2.1.4 การคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคล

3.1.2.2 ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน

3.1.2.2.1 การให้รางวัลตามสถานการณ์

3.1.2.2.2 การบริหารโดยการยกเว้น

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย ประสิทธิภาพของสถานศึกษา ได้แก่

3.2.1 ความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

3.2.2 ความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก

3.2.3 ความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

3.2.4 ความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน เพื่อกระตุ้น ชี้นำ ผลักดัน โนมน้าวให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการโดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาระดับต้นให้ครูมีความต้องการและมีความพึงพอใจมากกว่าที่มีอยู่ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง กล้าเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถนำองค์การไปสู่ทิศทางใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ และบรรลุเป้าหมายขององค์การ

2.1 การสร้างบารมี หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้ครูเกิดการยอมรับ ศรัทธา จงรักภักดี มีความยินดีที่จะทุ่มเทให้กับการปฏิบัติงาน

2.2 การสร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง การที่ผู้นำใช้ความสามารถในการโนมน้าวจิตใจให้ผู้ตามเปลี่ยนแปลงความสนใจเพื่อตนเองไปสู่การกระทำประโยชน์เพื่อกลุ่ม หรือเพื่อหน่วยงาน โดยการใช้วิธีการพูดที่โนมน้าวจิตใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

2.3 การกระตุ้นปัญญา หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ความรู้ความสามารถของตนกระตุ้นให้ครูเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีการแก้ไข เน้นกระบวนการแก้ปัญหาก่อนที่จะปฏิบัติ

2.4 การคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคล หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความสนใจและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองเพื่อยกระดับการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ

3. ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาชี้แนะหรือกระทำการจูงใจให้ครูปฏิบัติงานตามระดับที่คาดหวัง และเสริมแรงอย่างเหมาะสม

3.1 การให้รางวัลตามสถานการณ์ หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูตกลงกันว่าครูจะได้รับสิ่งตอบแทนแลกเปลี่ยนการปฏิบัติงาน เมื่องานที่มอบหมายสำเร็จตามที่คาดหวังไว้

3.2 การบริหารโดยการยกเว้น หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาป้อนข้อมูลทางลบหรือเป็นการเสริมแรงทางลบ ในกรณีที่ครูปฏิบัติงานผิดพลาดหรือต่ำกว่ามาตรฐาน จะดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง

4. ประสิทธิภาพของสถานศึกษา หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ในการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก สามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ส่งผลให้ครูเกิดความพึงพอใจใน การทำงาน การปฏิบัติงานบรรลุผลตามเป้าหมาย

4.1 ความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานในสถานศึกษาทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน รวมถึง การจัดบรรยากาศและใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม จนทำให้นักเรียนในสถานศึกษาส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

4.2 ความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานในสถานศึกษาทั้งด้านการบริหาร และการอบรมสั่งสอน นักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย รู้จักพัฒนาตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อ การศึกษาและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

4.3 ความสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน การปรับหลักสูตร เพื่อให้สถานศึกษาทันกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

4.4 ความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหาร สถานศึกษาและครู ในการช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน นักเรียนและงานรับผิดชอบอื่น ๆ จนประสบความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

5. ภาคตะวันออก หมายถึง การแบ่งพื้นที่ของประเทศซึ่งประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก และสระแก้ว

6. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7. ครู หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. ประเภทของสถานศึกษา หมายถึง การจัดระดับสถานศึกษาตามการเปิดสอน การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6) ขยายโอกาสทางการศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) และมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6)

9. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง หน่วยงานทางการศึกษา
ที่มีภารกิจรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 175 เขต สังกัด
กระทรวงศึกษาธิการ

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University